1. Уводзіны. Літаратура і жыццё

Мэты і задачы ўрока: узнавіць і паглыбіць набытыя вучнямі ў пачатковай школе эмпірычныя веды пра літаратуру як мастацтва слова, пра яе тэматычную і жанравую разнастайнасць, пазнавальнае і выхаваўчае значэнне; прыгадаць вядомыя народныя выслоўі і выказванні выдатных дзеячаў беларускай культуры пра ролю асветы і кнігі ў жыцці чалавека; пазнаёміць пяцікласнікаў з вучэбным дапаможнікам па беларускай літаратуры (зместам, будовай, афармленнем, прызначэннем); садзейнічаць развіццю звязнага маўлення, удасканаленню навыкаў выразнага чытання; спрыяць выхаванню пачуцця гонару і павагі да літаратурнай спадчыны.

Тып урока – вывучэнне новага матэрыялу.

Абсталяванне: вучэбны дапаможнік «Беларуская літаратура. 5 клас»; партрэты і фотаздымкі славутых беларускіх асветнікаў; прыказкі, прымаўкі і выказванні пра ролю асветы і кнігі ў жыцці чалавека; карта краіны Літаратура.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Эпіграфы да ўрока:

Кнігі для мяне, як хлеб надзённы, неабходны.

(Тарас Шаўчэнка)

Роднае слова – гэта былі не толькі паэты, гэта было само жыццё, з яго раллёй і хлебам, з яго задушэўнымі песнямі і нявыказаным навакольным харавством.

(Янка Брыль)

Сярод хаты –

Стол для частунку, для бяседы,

А на сцяне – рог паляўнічы

І стрэльбіна старога дзеда,

І побач – з кнігамі паліца.

Я ўзяў адну, без пераплёту,

Відаць, шмат па руках хадзіла,

Відаць, чыталася з ахвотай...

“Мой родны кут, як ты мне мілы…”

(Максім Танк)

Бясследна нішто не міне,

Гісторыя слова адродзіць.

Ты – мост,

па якім да мяне

Мінуўшчына ў госці прыходзіць.

Мільгаюць старонкі твае –

І мы размаўляем з вякамі,

І продак да нас дастае

Радкамі, нібыта рукамі.

Учора і сёння –

Штодня –

У люты мароз і ў адлігу

Стварае людская радня

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Жыццё непаўторную кнігу.

Мы пішам адменным пяром,

Што ўручана родным народам.

Пілот у нябёсах –

крылом,

Араты на полі –

нарогам.

Мы – словы такога пісьма,

Якое ў вяках не сатрэцца.

Ты – мост,

па якім нездарма

Іду я з патомкам сустрэцца.

(Пятрусь Макаль)

Слова – радасць, слова – чары,

Вобраз вечна юных вёсен,

Ёсць ты ўсюды: ў сонцы, ў хмары,

Ты глядзіш праз неба просінь.

Лашчыш слых мой, слова-ззянне,
Атуляеш сэрца ласкай,

Ноч і вечар, дзень, світанне

Абняло ты, слова-краска.

(Якуб Колас)

Ход урока

1. Арганізацыйны момант

2. Паведамленне тэмы, вызначэнне мэт і задач урока

Сёння мы разам павандруем па такой незвычайнай і цікавай краіне Літаратуры і сустрэнемся з яе жыхарамі.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

3. Вывучэнне новага матэрыялу. Слова настаўніка

Літаратура – скарбніца духоўнага багацця кожнага народа, адкрываць і вывучаць якую – сапраўдны гонар і асалода.

Літаратурны твор – плён таленту, фантазіі, вопыту і працы аўтара, ён створаны пісьменнікам, у ім побач з мастацкім вымыслам і фантазіяй прысутнічае жыццёвая праўда. Майстар слова – пісьменнік – спачатку абдумвае, пра што напісаць, як пабудаваць твор, якія вобразы і характары стварыць і як выразней іх абмаляваць, каб зацікавіць чытача і заахвоціць да роздуму.

Мастацкі твор – заўсёды нечаканыя адкрыцці, новыя сустрэчы, моцныя перажыванні. Запрашаючы павандраваць у прасторы і часе, пісьменнік дапамагае нам спасцігаць само жыццё, таямніцы чалавечай душы, прымушае хвалявацца за сваіх герояў, суперажываць ім.

Каб зразумець мастацкі твор, нам патрэбны пэўны чытацкі талент – багатае ўяўленне, уменне ўзнаўляць створаныя пісьменнікам карціны, аналізаваць падзеі.

Кожны мастацкі твор напісаны мовай, нашы творы – беларускай. Слова – гэта найдаражэйшы скарб кожнага народа, які шануе сваю мову, лічыць яе сваім неацэнным духоўным набыткам. Высакародную традыцыю ўслаўлення сваёй мовы – найвялікшага духоўнага скарбу – маюць і беларусы.

Сёння мы пяшчотна называем сваю мову роднай, матчынай. Шчырыя і пранікнёныя словы прысвячаюць сваёй мове беларускія пісьменнікі розных пакаленняў. У вершах і прозе яны выказваюць сваю любоў да роднага слова, замілаванасць і захапленне ім: «Магутнае слова, ты, роднае слова!» *(Янка Купала);* «Жывое ў вяках беларускае слова – народа душа і народа хвала» *(Алесь Бачыла);* «Мова, пявучая родная мова, ты – уладарка нявызнаных скарбаў» *(Аляксей Зарыцкі).*

Роднае слова – гэта першая крыніца, праз якую мы пазнаём сь.і. Неабходна шанаваць і старанна вывучаць родную мову. Яна дае нам магчымасць атрымліваць веды, вывучаць сваю гісторыю, пераймаць вопыт іншых людзей, праз кнігі пазнаваць людзей і само жыццё, разумець адно аднаго, дзяліцца сваімі думкамі. Кожны адукаваны чалавек павінен умець проста, зразумела і дакладна перадаваць свае думкі вусна і пісьмова. А гэта магчыма толькі тады, калі мы будзем ведаць, як правільна вымаўляць і пісаць словы, як выразна чытаць і як будаваць сказы, каб афарміць свае думкі правільна. Свабоднае валоданне роднай мовай дае таксама магчымасць спасцігнуць здабыткі нашай багатай нацыянальнай культуры.

Нашы продкі пакінулі нам багатую духоўную спадчыну – вусную народную творчасць, якую яшчэ называюць фальклорам. Беларускія народныя міфы, казкі, легенды, прыкметы і павер'і праз стагоддзі з дапамогай надзвычай выразнай і прыгожай роднай мовы перадаюць нам мудрасць, веды, вопыт нашых прашчураў. Сіла і краса народнага мастацтва

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

надзвычай яскрава адлюстравана ў народных песнях, загадках, прыказках. Яшчэ з далёкіх часоў беларуская мова нястомна служыць народу. Бліскучыя ўзоры ўжывання слова сведчаць пра багаты жыццёвы вопыт і добры густ нашых продкаў.

Работа над зместам эпіграфаў

а) Выразнае чытанне эпіграфаў настаўнікам.

б) Удумлівае прачытанне выказванняў вучнямі самастойна.

в) Гутарка па пытаннях:

1. Вы, безумоўна, заўважылі, з якой пяшчотай пісьменнікі гавораць пра сваю мову і літаратуру пра іх багацце і прыгажосць. Як звяртаюцца мастакі да беларускага слова і кніг? Што яны значаць для аўтараў?

2. Якія вобразы перадаюць захапленне роднай мовай і літаратурай? Які з гэтых вобразаў падаўся вам найбольш выразным?

3. Ці ёсць у вашым успрыманні мовы і літаратуры што-небудзь сугучнае пачуццям аўтараў? Выкажыце свае адносіны.

Чытанне артыкула вучэбнага дапаможніка «Дарагія сябры» (с. 3–4)[1] настаўнікам

Гутарка па пытаннях:

1. Як называюць людзей, якія ўмеюць цікава апавядаць і прыгожа спалучаць словы? (Пісьменнікі.)

2. Аўтар артыкула Людміла Цітова сцвярджае, што «Краіна літаратуры – гэта валадарства кніг, у якіх захавана духоўнае багацце ўсяго чалавечага роду, досвед і мудрасць нашых продкаў і сучаснікаў – ад фальклорных калыханак, загадак і казак да найноўшых шэдэўраў мастацкага слова”. Ці згодныя вы з гэтым выказваннем? Чаму?

3. З творамі якіх беларускіх пісьменнікаў вы знаёміліся ў пачатковай школе?

Работа з картай “Краіна Літаратура”

1. Якія героі могуць жыць у Замку Фальклору?

2. Што такое Дарога Адкрыццяў, куды яна нас можа прывесці?

---

[1] Тут і далей пададзены старонкі вучэбнага дапаможніка: *Цітова, Л. К.* Беларуская літаратура: вучэб. дапам. для 5-га кл. агульнаадукац. устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання: у 2 ч. / Л. К. Цітова. – Мінск: Нац. ін-т адукацыі, 2009.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

3. Што такое Замак Фантазіі, хто ў ім жыве, чым займаецца яго насельніцтва?

4. З чым мы можам пазнаёміцца ў Вобласці Паэзіі і Маёнтку Прозы?

5. Хто насяляе Замак Тэм і Сюжэтаў і Браму Літаратурных герояў? Хто з герояў творах, прачытаных у пачатковых класах, вам найбольш спадабаўся і запомніўся? Чаму?

6. Якая варта жыве ў Браме Крытыкаў?

7. Куды прывяла нас Дарога Адкрыццяў? Што гэта за Каралеўства? Хто яго насяляе?

Знаёмства з вучэбным дапаможнікам

Мы з вамі здзейснілі падарожжа па Краіне літаратуры, а цяпер давайце павандруем па вучэбным дапаможніку.

1. З якіх раздзелаў складаецца вучэбны дапаможнік? Давайце зачытаем іх назвы і паспрабуем адказаць, пра што будзе ісці гаворка ў іх.

2. Творы якіх жанраў мы з вамі будзем вывучаць у 5 класе?

3. З творамі якіх пісьменнікаў пазнаёмімся?

4. Што знаходзіцца акрамя твораў у вучэбным дапаможніку? Як вы разумееце, што такое "кароткі слоўнік літаратурных паняццяў"?

5. Паглядзіце на фотаздымкі, якія ёсць на форзацы у вучэбным дапаможніку. Апішыце свае ўражанні ад іх.

6. Як бы вы аформілі вокладку вучэбнага дапаможніка, калі б былі мастаком?

4. Падагульненне

Такім чынам, мы сёння павандравалі па цікавай і незвычайнай краіне літаратуры, пазнаёміліся з яе героямі. Давайце паслухаем яшчэ некалькі выказванняў пісьменнікаў пра ролю літаратуры ў жыцці чалавека:

Для мяне кніга заўсёды была цудам. Яна была для мяне, можна сказаць, – настаўнікам жыцця (Іван Мележ).

Заўсёды з любай кніжкай быў,

І быццам аж мільёны жыццяў

Я за адно сваё пражыў (Пятрусь Броўка).

5. Замацаванне вывучанага

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Складанне сінквейнаў «літаратура» і «кніга»

Прыклад сінквейна

Мова

Родная мілагучная

Люблю шаную саграває

Прыгожа звініць сардэчнаю струною

Радзіма

6. Падвядзенне вынікаў, выстаўленне адзнак

7. Рэфлексія

Працягніце фразу

Сёння я даведаўся…

У мяне атрымалася…

Я буду…

Мне было…

8. Інфармацыя пра дамашняе заданне і інструктаж па яго выкананні

Заданне даецца на выбар:

1. Падрыхтаваць праект "Чароўная краіна Літаратура" (намаляваць карту, скласці гімн, прыдумаць геаграфічныя назвы, напісаць кароткую гісторыю краіны).

2. Запісаць у літаратурныя сшыткі асацыятыўны рад да слоў «літаратура» і «кніга». Побач напісаць словы, якія не стасуюцца з паняццямі «літаратура» і «кніга».

3. Скласці алфавіт "Літаратура":

Л –

І –

Т –

А –

Р –

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

А –

Т –

У –

Р –

А –

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ